

DUYGUSAL ZEKÂ YETERLİLİKLERİNİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE EĞİTİMDEKİ ROLÜ

Demet SOMUNCUOĞLU*

Özet

Geleneksel eğitim anlayışı, bilgi toplumunun ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Bilgi çağı insanının yetiştirilmesinde yeni bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. İnsanların duygusal zekalarının geliştirilmesi, pek çok sorunu çözebilir görünmektedir. Literatüre dayalı olarak yürütülen bu araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde duygusal zeka kavramı, duygusal zeka yeterlilikleri ve duygusal zeka modelleri sistematik olarak tanımlanmaktadır. İkinci bölümde duygusal zekanın eğitimdeki rolü tartışılmaktadır. Üçüncü bölümde sonuç ve önerilere yer verilmektedir.

Anahtar kelimeler; duygusal zeka, eğitim, duygusal zeka yeterlilikleri, duygusal zeka modelleri

Abstract

Traditional education conception is not provided information community demands. In training of information period people need a new approach. Developing emotional intelligence of people that seems can solve many problems. This research was conducted based on literature which consist of three sections. In first section emotional intelligence concept, emotional intelligence competencies and emotional intelligence models are characterized systematically. In second section is argued the role of

* Dr. , Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.
demets@gazi.edu.tr

emotional intelligence in education. Conclusion and suggestions are situated in last section.

Key words; *emotional intelligence, education, emotional intelligence competencies, emotional intelligence models*

Giriş

Eğitim sistemleri bireyin bilgi, duygu, tutum ve davranış gibi tüm özelliklerinin gelişimini hedeflemekle birlikte, eğitim programları bilişsel becerilere yoğunlaşmıştır. Gününün büyük bir kısmını okulda geçiren, aile ilişkileri anne babaların yüklü iş temposu ve büyük kentte yaşamının getirdiği güçlüklerle oldukça kısıtlanmış olan öğrencilerin, giderek itildiği yalnızlık ve sevgisizlik ortamında sapkın ilişkiler, şiddete yatkınlık, çetelere katılma, uyuşturucu kullanımı, çocuk denecek yaşta istenmeyen gebelikler ve benzeri sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum günümüz toplumlarında okulun işlevinin sorgulanmasına yol açmıştır. Oysa bilgi çağı toplumunda başarı kavramı değişmiştir. Artık bilmek başarılı olmak demek, değildir. Bilgi isteyen herkesin rahatlıkla ulaşabildiği bir değerdir. Dolayısıyla iş gücü tanımı da değişmiştir. Pek çok şirketin iş ilanlarında, alanında uzman olmak istenmekle birlikte yeterli görülmemektedir. Bunun yanı sıra sürekli kendini yenileyebilen, insan ilişkilerinde başarılı, kendini motive edebilen, girişimci, sorun çözme gibi pek çok duygusal zekâ yeterliliklerine sahip bireyler aranmaktadır. Bu özellikler bireyin duygusal zekâsının geliştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Öyleyse nedir duygusal zekâ, temel özellikleri nelerdir, eğitimdeki rolü neden önemlidir? sorularının cevaplanması gerekmektedir.

Duygu, farkına varılan bir hissin kuvvetlenerek, bilinçte ve bedende genel uyarılmışlık hali oluşturması, olarak tanımlanmaktadır (Berenice, 1999; Akt; Sünbül, 2003). Goleman da duyguyu “bir his ve bu hisse özgü belirli düşünceler, psikolojik haller ve bir dizi hareket eğilimi” anlamında

kullandığını belirtmektedir (Goleman, 1996). Duygular içsel rehberlerdir, başkalarından gelen sinyallere cevap vererek iletişim kurması için bireye yol gösterirler. Dahası, hisler, fiziksel varlığı olmayan ya da belirsiz şeyler değildir. Geleneksel bilimin görüşünün aksine, duygular da en az diğer algılar kadar bilişeldir. Duygular fiziksel olarak neokorteks ile amigdala arasındaki bağlantılardır. Duyguların her kültürde aynı algılanan temel duygu kümeleri vardır, ancak bunlar tam kesin belirlenmiş değildir. Bedende uyarıma neden olan başlıca duygular; öfke, üzüntü, korku, zevk, sevgi, şaşkınlık, iğrenme ve utanç olarak sıralanabilir. İnsanlar karar verirken sadece mantığa dayanmaz, aynı zamanda geçmiş deneyimlerinin getirdiği duygusal bir birikime ihtiyaç duyarlar. Zekâ üzerine odaklanan araştırmaların beyine yoğunlaşması, duygusal bağlar koptuğunda, basit kararların bile alınamadığını göstermiştir (Goleman, 1998; Goleman, 1996). Bu konuyla ilgili çalışmaların önemli katkılarından biri de duygusal zekâ kavramıdır. Goleman duygusal bağların kopmasıyla ilgili verdiği örneklerle duygusal zekânın sanıldığı gibi sadece soyut değil, aynı zamanda nöropsikolojik ve fizyolojik boyutları olduğunu ortaya koymuştur. Duygusal zekâ kavramı, bir seri bilimsel disipline dayalı olarak ortaya çıkmıştır ve okullarda, işyerlerinde günlük yaşamın içindeki insan ilişkilerini iyileştirmek ve insan ilişkilerinden kaynaklanan olumsuzlukların önüne geçmek amacıyla bir model oluşturmaya çalışmaktadır (Acar, 2001).

Duygusal Zekanın Kuramsal Çerçevesi

Duygusal zekâ kavramı ilk kez Mayer ve Salovey (1990) tarafından kullanılmıştır. Çalışmalarında duygusal zekânın, kişinin kendisinin ve başkalarının duygularını gözlemleme yeteneğini, onları ayırt edebilmeyi ve bu bilgiyi düşünce ve davranışlarına rehber olarak kullanabilme; duygusal zekâ modellerinde de algılamak ve ifade etmek, duyguyu düşünceyle kaynaştırmak, duyguyu anlama ve analiz etmek ve duyguları kontrol etme yetenekleri olarak açıklamışlardır. Bu sayede bilişsel zekâdan daha değişik

bir şey olarak tanımlanan diğer zekâ kuramlarını yeni bir aşamaya ulaştırmışlardır. Çünkü duygusal zekânın temel özelliği; bilişsel ve duygusal sistemlerin üretici bir bileşimi olmasıdır (Mayer ve Salovey,1993; Seligman, 1998).

Bar-On'a göre duygusal zekâ "bireyin çevresinden gelen baskı ve taleplerle başarılı şekilde baş edebilmesinde bireye yardımcı olacak, kişisel, duygusal ve sosyal yeterlilik ve beceriler dizini"dir (Acar,2001). Bireyin kendi duygularını bilmesi, bunların farkında olması, tanımlayabilmesi, duygularını denetim altında tutabilmesi ve olumsuz duygularıyla başa çıkmayı başarması, iş yapma, yaratıcı olma ve en iyi performansı göstermeye yönelik olarak kişinin kendi kendisini motive etmesi ile başka kişilerin duygularını hissetmek, o duyguların beklentilerinin farkında olmak ve ilişkileri etkili bir şekilde sürdürmek, duygusal zekânın kapsamını oluşturmaktadır. Demek oluyor ki duygusal zekâ, kendimizin ve başkalarının duygularını tanımayı ve değerlendirmeyi, öğrenmemizin yanı sıra duygulara ilişkin bilgiler ve duyguların enerjisini günlük yaşamımıza ve işimize etkin bir biçimde yansıtarak onlara uygun tepkiler vermemizi sağlar (Cooper ve Sawaf, 1997).

İnsanların duygusal zekâ düzeyleri kalıtsal olarak tayin edilmediği gibi, gelişimi de sadece ilk çocukluk dönemlerinde gerçekleşmez. Genetik olarak sabit olan IQ'nun aksine, duygusal zekânın öğrenilme olasılığı oldukça fazladır. İnsanlar yaşamayı sürdürerek deneyimlerinden ders aldıkça duygusal zekâ gelişmeye devam eder. Aslında, insanların duygusal zekâ düzeylerini yıllar boyunca takip eden incelemelerin gösterdiği gibi, kişiler kendi duygularıyla ve dürtüleriyle başa çıkmakta, kendi kendilerini motive etmekte, empatilerini ve sosyal becerilerini bilmekte ustalaştıkça, bu yetenekleri de giderek pekişmektedir (Goleman, 1998).

İnsanların yaşamın zorluklarının üstesinden gelmelerinde IQ'nun etkisi olmasına rağmen tek başına yeterli olmadığı saptanmıştır (Erginsoy, 2002). Okulların ve giriş sınavlarının IQ'ya ne kadar önem verdiği ortadayken, IQ'nun tek başına iş dünyasında ya da hayattaki başarı düzeyini açıklamakta bu denli yetersiz kalması şaşırtıcıdır. Duygusal zekâ kavramının gelişmesi, hayatta kimin başarılı olacağını öngörmeye çalışan akılcı düşünme konusundaki geleneksel ölçümlerin bu ihtiyaçlara cevap verememelerine dayanır. Goleman'a (1996) göre yapılan araştırmalar IQ'nun hayattaki başarıyı belirleyen faktörlerin sadece %20'sine katkısı olduğunu göstermiştir. Bu görüş, IQ'nun üstünlüğüne inanan araştırmacıların ulaştığı sonuçlarla uyumludur. Demek oluyor ki, tek başına IQ çalışma hayatında kimin başarılı olup kimin başarısızlığa uğrayacağını belirleyememektedir. Yüksek IQ'lu kişilerin işlerinde kesinlikle başarılı olacaklarını düşünmek büyük bir yanıltır. Sosyal yaşamda yüksek IQ'lu birisi başarısız olurken, normal IQ'lu biri başarılı olabilmektedir (Bülbüloğlu,2001; Erginsoy, 2002; Seligman, 1998; Goleman, 1996). IQ ve duygusal zekâ birbirlerine karşıt değil, birbirlerini tamamlayan yeterliliklerdir. Tüm insanlarda akıl ve duygusal hassasiyet karışıktır. Kalıplar dışında IQ'su yüksek, duygusal zekâsı düşük (veya IQ'su düşük duygusal zekâsı yüksek) insanların az olduğu bilinmektedir (Goleman, 1996). Aslında duygusal zekâ ve IQ arasında bir bağlantı vardır. Duygusal zekâ, önemli sorunları çözmek ya da önemli bir karar vermek gerektiği zaman, IQ'nun yardımına koşar ve bunları daha nitelikli biçimde ve çok daha kısa bir sürede yapmayı sağlar (Bülbüloğlu, 2001; Goleman, 1996; Seligman, 1998).

Modern çağın hızlı ve yorucu yaşamında insanlar karmaşık ilişkiler içinde kendilerini bulmakta ve duygularını, sorunlarını ifade etmekte pek çok sıkıntı ile karşılaşmaktadırlar. Bu denli yoğun bir tempoda bireylerin mutluluğu ancak ruhsal ve duygusal anlamda doyumla sağlanabilecektir. İşte tam bu noktada duygusal zekâ becerilerinin bireylerin ve toplumun iletişim

gücünün artmasına ve bu durumda topyekûn mutluluğa giden en iyi öneri olarak kendini göstermektedir.

Duygusal zekâ kavramının altındaki temel varsayım, başarının ve mutluluğun IQ olarak tanımlanan zekânın ötesinde başka şeylere bağlı olduğudur. Duyguları dikkate almak, duyguları ifade etmedeki açıklık ve başkalarının duygularını doğru analiz edebilmek, bireyleri daha fazla güvenilir ve değişime daha açık bireyler yapacaktır. Burada duygusal zekânın önemini savunan tez, duyarlılık, kişilik ve ahlaki güdüler arasındaki bağlantıya dayanır. Ahlaklı olma veya moral değerlere sahip olma, kişilik sahibi olma gibi özelliklerin temelinde duygusal zekâ yetenek ve becerilerinin olduğunu göstermektedir. İçinde bulunduğu topluma ve onun sorunlarına duyarlı, sorumluluk sahibi, güvenilen ve başkalarına güvenebilen, sorunlarının çözümünde olumlu enerji yayan, sabırlı, hoşgörülü, tutarlı, kararlı, azimli bireyler, duygusal zekâ seviyesi yüksek olan kişiler olarak tanımlanırlar. Bu süreçte duygusal zekâ yeterliliklerinin bilişsel yeterliliklerle sinerji oluşturduğu görülmektedir. Üstün performans gösterenler her ikisine de sahiptirler. İş ne kadar karmaşık ise duygusal zekâ o kadar önem kazanır.

Bireyin kendini tanıması, kontrol etmesi ve motive etmesi, isteklerini erteleyebilmesi, duygusal değişimlerini kontrol etmesi, engellemeler karşısında direnebilmesi, diğer kişilere anlayışla yaklaşabilmesi, onların en derin duygularını sezineleyebilmesi, etkin ilişkiler kurup sürdürebilmesi özellikleri, öğrenilebilir psikolojik ve sosyal yeterliklerdir ve duygusal zekâ adı verilen bu yeterlilikler sayesinde birey yaşamdaki başarısını ve doyumunu en üst düzeye çıkarabilir. Bilim adamları duygusal zekânın IQ gibi kader olmadığını, her yaşta geliştirilebileceğini ifade etmektedirler. Bu da duygusal zekânın önemini bir kat daha artırmaktadır (Acar,2001).

Bireyin sahip olduğu duygusal zeka düzeyinin göstergeleri, duygusal zeka yeterlilikleridir. Goleman (1996) “Duygusal zekâ, Neden IQ’dan daha önemlidir?” ve “İşbaşında Duygusal zekâ” adlı kitaplarında Mayer ve Salovey’in modellerinden yola çıkarak duygusal zekâ yeterliliklerini beş boyutta ele almıştır; Özbilinç-kendini tanıma, Duyguları idare edebilmek-kendini yönetme, Empati, Motivasyon, Sosyal beceriler.

Özbilinç-Kendini tanıma; duyguların yoğunluğuyla dağılabilecek abartılı tepki vermeye ya da algılananı abartmaya açık bir dikkat hali değildir. Tam tersine, fırtınalı duygular içinde bile kendi kendine yönelik olabilmeyi sürdüren tarafsız bir haldir. Özbilinç, kişinin ruh halinin ve o ruh hali hakkındaki düşüncelerinin farkında olabilmesi demektir (Goleman, 1996). Kendini tanımak, kişinin kendi değerlerini ve hedeflerini de anlamasını sağlar. Kendini iyi tanıyan insanlar, özgüvenleriyle de ayırt edilirler. Özgüven, kişinin kendi iç yapısını, tercihlerini, becerilerini, sezgilerini, gücünü ve sınırlarını bilmesidir.

Duygularını idare edebilmek-Kendini Yönetme-Özdenetim; dürtüler duyguları yönlendirir. İnsanlar duygularını bir tarafa bırakıp onları yok sayamazlar. Ancak duygularını yönetmek için yapabilecekleri bir sürü şey vardır. Kendini yönetme, insanın duygularının esiri olmasının önüne geçer. Kendini iyi yönetebilen insanlar, herkes gibi duygusal dürtülerin etkisi altında olmalarına rağmen, onları yönetmenin hatta olumlu yönlere kaydırmanın bir yolunu bulurlar. Duygusal özdenetim, gerçek hislerin inkârı ya da bastırılması anlamına gelmez. Duyguları bastırmak yalnızca onların daha güçlü bir şekilde tekrar ortaya çıkmasına neden olur. Oysa burada yapılması gereken duyguları kabullenip onların bizi ittiği anlık tepkilerden uzaklaşmaya çalışmaktır. Duygusal mekanizmaların gücünden dolayı tepki anında bunu yapmak, sakın kafayla doğru olduğunu düşünmemiz kadar kolay değildir. “Kötü” ruh hallerinin de yararlı yönleri vardır. Öfke, üzüntü ve korku yaratıcılığın, enerjinin ve bağlantı hissini kaynağı haline gelebilir. Öfke, özellikle bir haksızlığı ya da eşitsizliği düzeltme arzusundan

kaynaklandığında, yoğun bir motivasyon kaynağı olabilir. Paylaşılan üzüntü insanları birbirine kenetleyebilir (Goleman, 1998).

Duygusal zekâ açısından umutlu olmak, kişinin zorlu engeller veya yenilgiler karşısında kaygıya, teslimiyetçi bir tutuma ya da depresyona yenik düşmemesi anlamına gelir. Gerçekten de umut besleyebilen kişiler hedeflerine doğru ilerlerken, diğerlerine oranla daha az depresif, genelde daha az kaygılı ve duygusal açıdan daha az sıkıntılı görünürler. İyimserlik de tıpkı umut gibi zorluklara ve engellemelere rağmen genel olarak hayatta her şeyin iyi gideceğine dair güçlü bir beklentidir. Duygusal zekâ açısından iyimser bir tutum, zorluklar karşısında kişileri kayıtsızlığa, umutsuzluğa ya da depresyona karşı koruyan bir tavidir. Bir kişinin iş yaşamında iyimser ve umut dolu olması ona çok büyük bir kazanç sağlar.

Empati; insanın kendisini, karşısındakinin yerine koyarak onu dinlemesi ve duygularını hissedebilmesidir. Empatinin kökeni özbilinçtir, insan duygularına ne kadar açıksa, hisleri okumayı da o kadar iyi becerebilir. Kendilerinin ne hissettikleri konusunda kafaları karışık olan insanlar, başkaları hislerini onlarla paylaştığında da aynı şekilde karmaşa yaşarlar. Başkalarının ne hissettiğini kaydedememek duygusal zekâ bakımından büyük bir eksiklidir. Çünkü ilginin, şefkatin kökü olan duygusal ahenk, empati yani başkasının duygularını paylaşabilme yetisinden kaynaklanır. Başkalarının ne hissettiğini onlar söylemeden sezme, empatinin özünü oluşturur. İnsanlar neler hissettiğini nadiren kelimelerle anlatırlar; kelimeler yerine ses tonlarıyla, yüz ifadeleriyle ya da sözsüz işaretlerle hislerini ifade ederler. Amerika ve ayrıca 18 ülkede 7000'den fazla kişiye uygulanan testlerde, sözsüz işaretlerden duyguları okuyabilme üstünlüğüne sahip olanların, duygusal bakımdan da daha dengeli, daha popüler, daha dışa dönük ve de daha duyarlı oldukları görülmüştür. Ayrıca genel olarak kadınların bu tür empati konusunda erkeklerden daha başarılı olduğu saptanmıştır (Goleman, 1996).

Motivasyon; motivasyonu kişilerin belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere kendi arzu ve istekleri ile davranmaları şeklinde tanımlamak mümkündür. Duygular yükselir ve insanları motive ederler ve kendilerini adanmış hissetmelerini sağlarlar. Bu içten gelen dürtü, herhangi bir zekânın ya da stratejinin başarılı bir şekilde uygulamasında her konumda esastır. Kendini motive edebilen birey, bütün başarısızlıklar, hayal kırıklıkları ve zorluklara rağmen yılmaz, aksine azimle yönlendirebilir.

Sosyal ilişkileri yürütebilmek; sosyal ilişki, insanın başkalarıyla ilişki kurabilme becerisiyle ilgilidir. Sosyal ilişkileri iyi olan kişiler, insanlarla bağlantı kurabilen, onların tepkilerini, hislerini akıllıca okuyabilen, yönlendirebilen, organize edebilen ve her insani faaliyette alevlenebilecek tartışmaların üstesinden gelebilen kişilerdir. Aristo bu yeterlikleri “Herkes kızabilir, bu kolaydır. Ancak doğru insana, doğru ölçüde, doğru zamanda, doğru nedenle ve doğru şekilde kızmak, işte bu kolay değildir” sözüyle özetlemektedir (Goleman, 1996).

Tüm bunları gerçekleştirmenin, yani duygusal zekânın göstergeleri; kendi beden dilini yönetmek, başkalarının beden diline duyarlı olmak, empatik olmak, uzlaşmaya dayalı sinerjik ilişki kurmak, insanlarla olumlu ilişki içinde olmak, başkalarını hesaba katmak, yüksek duygusal enerji, çalışmaya kendini adanmış olmak, değişime istek duymak, kendini yönlendirebilmek, olumsuz duygularla başa çıkmak, stresle başa çıkmak ve kararlılıktır.

Duygusal zekâ çalışmaları çoğunlukla eğitim ve fizyoloji alanlarında yapılmaktadır. Hopfi ve Linstead (1997) çocukların nasıl öğrendiği konusunda yapılan araştırmaların önemini belirtir ve çocukların sadece içeriği öğrenmediğini aynı zamanda çalışmalarına nasıl değer verileceğini, akranlarıyla nasıl ilişki kuracaklarını öğretmenlerine ve arkadaşlarına nasıl duygular besleyeceğini de öğrendiklerini savunur. Bu da

başarılı öğrenme ve başarılı performansın akılcı ve duygusal yeterlilik gelişiminden kaynaklandığını gösterir (Seligman, 1998).

Duygusal zekânın ana yapısı dört ilkeye dayanmaktadır (Goldswothy, 2000);

1. *Duygusal zekâ statik değildir.* Öğrenenler, günlük yaşamda iyi ve kötü yeni sosyal alışkanlıklar kazanırlar. Sosyal olarak uyarlanır olmayan bir davranışı söndürmek uzun bir zaman alabilir, fakat yapılabilir. Kalp ve akılda alışkanlıkların gelişimi de zaman alır ve uygulama ile destek gerekir.
2. *Duygu ve biliş sıkı olarak bağlantılıdır.* Bu ilkeye göre duygu ve biliş yüksek oranda ilişkilidir. 1994'te Damasio'nun Descartes'in Yanılgısı adlı çalışmasında duyguların iki birbirine geçmiş bölgesinin olduğu görülmektedir. Bu tanım öğrenmemizde etkili elemanların önemini ve sosyo-duygusal getirilerin etkili öğrenme çevresinde gerekli bir eleman olduğunu göstermektedir. İşbirliğine dayalı öğrenme ve diğer öğretim stratejileri de bunu tamamen etkili kılmamaktadır, çünkü onlar bir probleme bir grup beyin gücü toplamayı gerektirir.
3. *Duygusal zekâ altı ögeden oluşur;*
 - a) Duygunun kendi kendine uyanması; bir duygusal cevaptaki psikolojik işaretlerin tanımlanmasını içine alır.
 - b) Bazı yakın ve uzak hedeflere motive olmak için duyguları harekete geçirme yeteneği,
 - c) Duyguları uygun olarak kullanabilme yeteneği,
 - d) Sosyal rekabet içinde olan kişiler, diğerlerinin duygusal karşılıklarına uyanık olmalıdır.
 - e) Onlar, başkalarının karşılıklarındaki sözel ve sözel olmayan işaretleri tanıyabilmelidir. Bu empatik becerinin temeli, başkaları ile duygusal ilişkileri yönetme yeteneğidir.
 - f) a ve e arası temel rekabeti daha fazla başarmak için insanların spesifik hedeflenmiş sosyal becerileri öğrenmeye ihtiyacı vardır.

Bunlar göz iletişimi sağlama, sakin olma, ortama girme gibi becerileridir. Bu beceriler daha sonra duygusal zekâ çerçevesini destekler.

4. *Duygusal zekâ gelişimi etkileşimlidir.* Yukarıdaki altı öge bireysel yaşamın karmaşıklığının değişik düzeylerinde meydana gelir. Senge'nin organize davranış araştırmasında, duygusal zekâ hem erdem, hem de kötü halkalara bağlıdır. Örneğin, bir kişi işini kaybederse, kendine saygısını yitirir, mesela içme problemine yönelebilir, bu kendine güvenini daha da kaybettirir veya yeni bir iş bulma çabasına girebilir. JOBS gibi bu tür problemleri odaklayan programlar, duygusal zekânın desteklenmesi ile insanlara yardım edebilir (Goleman, 1998, 255-257).

Duygusal zekânın gerek yaşamda, gerekse iş hayatında başarının belirleyicisi olmak kadar büyük bir etkiye ve güce sahip olması, onun doğuştan gelen bir yetenek mi, yoksa geliştirilebilir bir beceri veya yeterlilik mi olduğu sorusunu gündeme getirmiştir ki, bugüne kadar yapılan araştırmalar doğuştan gelen özelliklerle beraber bunun öğrenmeyle geliştirilebileceği doğrultusunda hemfikirdir (Goleman, 1996; Seligman, 1998; Cooper, 1997).

IQ ve duygusal zekânın birleşimi hayattaki başarıyı belirlediği görüşünden hareketle duygusal zekânın ölçülüp ölçülemeyeceği literatürde geniş yer alan bir sorun olmuştur. Bu konudaki yaygın kanaat –tam tersi düşünceler de olmakla birlikte–ölçülebileceği, ama bunun tek bir kalem kağıt testiyle olamayacağı, ancak gerçek yaşantıların ve durumların değerlendirilmesiyle birlikte anlam kazanabileceği doğrultusundadır. Duygusal zekâ bölümlerinin her biri hakkında araştırma olmasına rağmen empati gibi duygusal zekâ bölümleri kişinin çalışmadaki yeteneğinin örneklenmesiyle en iyi şekilde ölçülebilir. Duygusal zekâ değerlendirmesini araştırırken Martinez (1997) Goleman'ın gözlemlerini temel alır ve şu görüşü ileri sürer: patronlardan ve çalışanlardan alınan dönütler kağıt-kalem

testlerine oranla duygusal zekâyı değerlendirmenin daha uygun bir araç olabilir (Seligman, 1998). Duygusal zekâ yeterlikleri değerlendirilmek üzere geliştirilen ölçme araçları yaş grubuna göre farklılık göstermektedir. Aynı şekilde yetişkinler için işyerinde patronları ve arkadaşları tarafından yapılan değerlendirmeler dikkate alınırken, genç ve çocuklar içinde uzun zaman geçirdikleri okullarında öğretmenleri ve arkadaşları tarafından yapılan değerlendirme ve gözlemlerle kâğıt kalem testlerine destek sağlanabilir. Ancak bu sayede duygusal zekâ yeterliklerini gerçek anlamda değerlendirebilmek mümkün olabilir.

Duygusal zekâ yeterlilikleri hakkında literatürde bir fikir birliği bulunmamaktadır. Goleman'ın modeli ana model olarak sunulmakla birlikte, son yıllarda alanda oldukça iddialı araştırmalar yapan araştırmacıların belirlediği yeterlilik modelleri de bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında önde gelen araştırmacıların duygusal zeka yeterlilik modelleri çizelge'de anahatlarıyla verilerek açıklanmıştır.

Çizelge-1; Duygusal zeka modelleri*

Mayer ve Salovey Yetenek Modeli (MEIS) 1997/ Mayer, Salovey ve Caruso (MSCEIT-2000)	Bar-On Karma Model (EQ-i) 1997	Goleman Karma Model 1996	Goleman Yeterlik Modeli 1998	Goleman, Boyatzis ve Hay/McBer (ECI) Yeterlik Modeli 1999	Cooper Karma Model (EQ-Map) 1996/1997
Duygusal Algı Tasarımlar, müzik, hikayelerde ve yüzleşilen duyguların tanımlanması	Kişisel Beceriler Duygusal öz farkındalık Öz güven Öz saygı Kendini gerçekleştirme Bağımsızlık	Kendi duygularının farkında olma Duygusal öz bilinç Öz değerlendirme Öz güven	Kişisel yeterlik Öz bilinç duygusal öz bilinç öz değerlendirme öz güven	Öz farkındalık Duygusal öz farkındalık Doğru öz değerlendirme Öz güven	Güncel Ortam Yaşam baskıları Yaşam memnuniyetleri
Duygusal Kolaylaştırma/uyum Hissleri dönüştürmek (duygu ve düşünceleri kaynaştırmak). Yargıda bulunmak için duyguları kullanma (önyargıları hissetme)	Kişilerarası Beceriler Empati Kişilerarası ilişkiler Sosyal sorumluluk	Kendi duygularını yönetme Özdenetim Güvenilirlik Olumsuz duygularla başa çıkma	Kendine yön verme Özdenetim Güvenilirlik Vicdanlılık Uyumculuk Yenilikçilik	Sosyal Farkındalık Empati Kurumsal farkındalık Hizmet uyumu	Duygusal Okuryazarlık Duygusal öz farkındalık Duygusal ifade Duygusal olarak diğerlerinin farkında olma

Duygusal Anlama Duyguları tanımlama Karmaşık duygular ve duygusal geçişleri ile duygusal bakış açıları sağlama	Stres Yönetimi Stres toleransı (sıkıntıya karşı esnek bakış ve hoşgörü) Dürü denetimi	Kendini motive etme Hedefe duygularını yönlendirebilme Sorunlarla başetme Akış durumuna geçebilme	Motivasyon Başarına gödüsü Bağlılık İnisiyatif İyimserlik	Özyönetim Özdenetim Güvenilir olma Vicdanlı olma Uyumluluk Başarıya adanmışlık Girişimcilik	EQ Yetenekleri Azimli olma Yaratıcılık Esneklik Kişilerarası bağ kurma Yapıcı hoşnutsuzluk
Duygusal Yönetim Kendi duygularını yönetme Başkalarının duygularını yönetme	Uyumluluk Problem çözme Gerçeklik ölçüsü Esneklik	Empati Başkalarının duygularının objektif farkında olma	Sosyal yeterlilik Empati Başkalarını anlamak Başkalarını geliştirmek Hizmete yönelik olmak Çeşitlilikten yararlanma Sıyası bilinç	Sosyal Beceriler Başkalarını geliştirme Liderlik Etki (başkalarıncı söz dinlenir olma) İletişim Değişim katalizörlüğü Yönetimle çatışma Takım çalışması	EQ Değerleri ve tutumları Vizyon sahibi olma Şefkat Güvenilirlik Bireysel güç Bütüncül kişilik
	Genel Ruh Hali Mutluluk İyimserlik	Sosyal beceriler Liderlik Başkalarının duygularını yönlendirme İyi ilişkiler kurma	Sosyal beceriler Etki İletişim Çatışma yönetimi Liderlik Değişim katalizörlüğü Bağ kurmak İşbirliği ve dayanışma Takım yetenekleri		EQ Etkileri Genel sağlık Yaşam kalitesi Azami performans ve ilişkiler

* (Mayer, Salovey and Caruso, 2000a; Mayer, Caruso and Salovey, 2000b; Goleman, 1996; MHS; 2002)

Mayer ve Salovey yetenek modeli (MEIS-1997) ve Mayer, Salovey ve Caruso (MSCEIT-2000), duygusal zekâyı, "duyguları algılama ve ifade etme, duyguları düşüncenin içinde asimile etme, duyguyu anlama ve onunla mantık yürütme ve kişinin kendisinde ve diğerlerindeki duyguyu düzenleme yeteneği" olarak tanımlamaktadırlar (Mayer ve Salovey, 1997). Özellikle Mayer ve Salovey bu konuyla ilgili çalışmalarının başından beri duygusal zekâyı bir yetenek olarak almaktadırlar. Dolayısıyla bu modelde tanımdan da anlaşıldığı gibi yetenek modelidir.

Modellerini duygusal zekâ etrafında oluşan bir çember olarak tanımlayan araştırmacılar, bu modelin aşamalarının gelişimini şu şekilde açıklarlar. Öncelikle duygular algılanır ve ifade edilir, bunu duyguların hissedilerek, bilişin otomatik etkilemesi izler, bu ilk aşamadır. İkinci aşamada, duygular biliş üzerindeki işaretlerini ve etkilerini dikkate alan biliş sistemi devreye girer. Duygular ve duygularla ilgili bilgi dikkate alınır. Bu ikinci aşama olan duygusal uyumdur. Üçüncü aşamada ilişkiler hakkındaki duygusal işaretler, zamana ait belirtiler ve onların etkileşimleriyle ilgili anlamalar, duygusal anlama olarak belirtilmiştir. Son aşamada ise, hislerden anlama doğru duyguların anlamları göz önünde bulundurulur. Düşünceler, duygusal, entellektüel ve kişisel gelişimleri iletir. Bu aşama duyguların yönetimi aşamasıdır. Duyguların yönetimi, hislerin açıklanmasını teşvik eder. Bu süreç bir çember şeklinde böyle devam eder (Mayer, Salovey ve Caruso, 2000a).

Bar-On duygusal zekâ modeli duygusal ve sosyal zekâ ile ilgili modelleri kapsamaktadır (MHS, 2002). İlki kişisel boyuttur. Burada kişinin özsaygısı, duygularını bilme, bağımsız olabilme ve kendi potansiyelinin farkında olma ve hayata geçirebilme ile ilgilidir. Kişilerarası boyut, sosyal olma, sorumluluk sahibi olma ve iyi ilişkiler kurabilmeyi kapsamaktadır. Stres yönetimi, stresle başa çıkabilme becerisi, toleranslı olabilme ve tepkiyi kontrol edebilme becerilerini içermektedir. Uyumluluk boyutu, bireyin kendi gerçekliği ile özneli arasındaki farkı ayırt edebilmesi, problemleri çözebilme becerisi ve esnek olabilmekten oluşmaktadır. Genel ruh hali ise yaşama bakışı, algılarındaki iyimserlik ve genel memnuniyeti ile mutluluk duyabilmesini yansıtır (MHS, 2002; Bar-On, 2000). Bu model hem yetenek hem becerileri kapsadığı için karma model olarak adlandırılmıştır.

Goleman yeterlik modelinde, duyguları iki yeterlilikte incelemiştir. Birincisi kendi duygularının farkında olma, onları değerlendirebilme ve

kendine güveni içeren öz bilinç, duygularını kontrol etme diğerleri tarafından güvenilirlik, vicdan sahibi olma, yeniliklere karşı tutum geliştirmeme ve değişimler karşısında duygularını uyum içerisinde ifade edebilmeyi içeren kendine yön verme, başarılı olmak için kendini yönlendirebilme ve inisiyatif elinde tutma ve iyimser olmayı içeren motivasyondan oluşan kişisel yeterlik, diğeri başkalarını anlama, geliştirme, hizmete yönelik olma, çeşitlilikten yararlanarak bunu farklılık ve ayrımcılık gibi görmeme ve siyasi anlamda tercih sahibi olma, bunu rahatlıkla savunabilmeyi içeren empati ve etki, iletişim, çatışma yönetimi, liderlik, değişim katalizörlüğü, bağ kurabilmek, işbirliği ve dayanışma ile takım yeteneklerini içeren sosyal becerilerden oluşan sosyal yeterliktir. Bu modelinde Goleman yetişkinler için örgütlere yönelik bir duygusal zekâ modeli geliştirmiştir.

Kişisel yeterlilikler, bireyin hem çevresi, hem de iş yaşamındaki rolüne uygun, yapıcı davranışlarda bulunması için gerekli yeterliklerdir. Bireyin güçlü olduğu yönlerini artırması, zayıf yönlerini azaltması, yaşama ilişkin etkin kararlar alması, hedefler belirleyip başarısında kişisel yeterlikler önemli rol oynarlar. Sosyal yeterlikler ise bireyin çevresindeki kişilerle olan ilişkilerinin şeklini, başarısını belirleyen yeterliklerdir. Bu yeterlikler bireyin kendisini yönetme şeklini belirleyen kişisel yeterlikler olmadan gelişemezler (Erginsoy, 2002).

Goleman, Boyatzis ve Hay/McBer yeterlik modelinde duygusal zekâ dört boyutta ele alınmıştır (Mayer, Caruso ve Salovey, 2000b); Bu modelde yine yetişkinlere ve iş hayatına yöneliktir. Öz farkındalık boyutu ile bireyin kendi duygularının farkında olması, bunları değerlendirebilmesi ve kendine güveni ifade edilirken, sosyal farkındalık ile empati becerisi, kurumsal farkındalık ve hizmet uyumu istenmektedir. Bireyin sosyal farkındalığı gelişmiş ise kurum içerisindeki beklentileri, ihtiyaçları anlaması, değişikliklere uyum sağlaması ve kendini bu doğrultuda yenileyebilir olması belirtilmektedir. Bu faktörleri özyönetim olarak ifade edilen kendi

duygularını kontrol edebilme, başkalarının güvenilir olma, vicdanlı olma, değişimlere kendini adapte edebilme, başarıya güdülenebilme ve bu amaçta ısrarcı olabilme, girişimci olma beklenmektedir. Sosyal becerilerle başkalarının sözü dinlenir olma, liderlik, iletişim, değişim katalizörlüğü, gerektiğinde doğru ya da haklı olduğunun farkında olarak yönetime karşı farklı düşüncelerini savunabilme ve çatışmayı göze alma ve son olarak işbirliğine yatkın, takım halinde çalışabilme becerilerini kazanmak duygusal zekânın göstergelerindedir.

Son olarak Cooper'ın karma modelinde yine beş faktör yer almaktadır. Bu modelde Cooper duygusal zekâyâ yaşamın zorluklarıyla baş edebilme becerisi gibi bakarak ilk faktörü, mevcut ortamdaki yaşam baskıları veya memnuniyetlerine karşı bireyin duygularını analiz edebilmesine yer vermiştir. İkinci olarak duygusal okuryazarlık adı altında duygularının farkında olma, onları ifade edebilme ve yine duygusal olarak başkalarının farkında olma onların duygularını da okuyabilme, sezme istenmektedir. Üçüncü faktör, duygusal zekâ yeterlikler olarak azimli olmak, yaratıcılık, esneklik, kişilerarası bağ kurma ve yapıcı hoşnutsuzluk yani olumlu yönde gelişme için kolayca beğenmeme, eleştirel bakabilme istenmektedir. Duygusal zekâ değerleri ve tutumları, vizyon sahibi olma, şefkatli olma, başkalarının sözlerine ve yaptıklarına güvenilir olma, bireysel olarak güç sahibi olma, kişisel bütünlük diye de tanımlanabilen evrensel değerlere sahip olmaktır. Cooper duygusal zekânın üç yönlü etkisinden söz eder; genel olarak sağlıklı olma, kaliteli bir yaşam ve yüksek performanslı işler ve ilişkiler.

Bu modeller geneldir ve tümü yetişkinlere yöneliktir. Yalnızca Bar-On, modelinin gençlere yönelik olan bir ölçeğini de geliştirerek geniş ve çok kültürlü gruplar üzerinde geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarını yapmıştır (MHS, 2002). Somuncuoğlu (2004)'nin doktora tez çalışmasında üzerinde çalışılan 12-13 yaş grubuna özgü bir duygusal zeka envanteri geliştirilmiştir.

Bu ölçme aracını oluşturan duygusal zekâ yeterliliklerine ilişkin model dört boyuttan oluşmaktadır; Öz farkındalık, özdenetim ve motivasyon, empati ve sosyal ilişkiler. Dikkat edilirse duygularını kontrol edebilme ve motivasyonun tek bir faktör olarak algılandığı görülmektedir. Bu durum bireyin kendi duygularını yönetmesinin aynı zamanda bu sayede kendini motive edebilmesi olduğunu göstermektedir.

Çizelge 2 Duygusal Zekâ Yeterlilikleri

Öz farkındalık	Kendi duygularının farkında olma, Genel ruh hali neşeli, bağımsız çalışabilme, sabırlı ve sakin, soğukkanlı olma, kendine güven, değişime açık olma
Özdenetim ve motivasyon	Kendi duygularını kontrol etme ve yönlendirebilme Zor durumlarla başa çıkma, mücadeleci olma, olumsuz duyguların kontrolü (öfke gibi), güvenilir olma, sorumluluk alabilme
Empati	Arkadaşlarının veya başkalarının duygularını anlama, onların duygusal ihtiyaçlarına karşılık verebilme, yardımseverlik
Sosyal ilişkiler	İletişim, iyi ilişki kurma ve yürütme, takım çalışması ve işbirliği, ilişkilerinde dürüst olma (duygularını başkalarına rahatlıkla ifade etme), karar verme, geleceğe yönelik hedefleri olma

Eğitimde Duygusal Zekâ

Küreselleşme ve bilgi patlamasına bağlı olarak toplumsal süreçler ve değer yargılarındaki hızlı değişim ve farklı ahlaki anlayış ve yaşam biçimlerinin oluşması, şiddetin okullara kadar yaygınlaşması, kendine ve içinde yaşadığı topluma yabancılaşan bireylerin artması, eğitimcileri ve eğitim sistemini ağır ithamların altında bırakmaktadır. Öğretmenler pek çok iletişim kanalının etkisi altındaki yeni öğrenci tipinin sorunlarına geleneksel eğitim anlayışı ile çözüm bulmakta zorlanmaktadır. Artık okulların sadece akademik eğitim yuvası rolü yetersiz kalmaktadır. Geleneksel okullar, yalnız akademik başarıya önem vererek insanların diğer doğal yeteneklerini daraltmaktadırlar; duygulardan soyutlanmış yüzeysel yaşantılarla yetindiği için kalıcı ve köklü davranış değişiklikleri sağlayamamaktadırlar ve öğrenciler için bir yarışma ortamı haline gelerek öğrencilerin çoğunda yetersizlik duyguları yarattığı gibi karşılıklı güven ve dayanışma duygularını da yok etmektedir. Çağdaş eğitim sistemleri bireyin zihinsel, bedensel, sosyal ve duygusal yönden bir bütün olarak gelişimini hedefleyen ilkeleri benimsemiş olmalarına karşın henüz bu ilkeyi uygulamalara yansıtamamış bulunmaktadır. Tüm bunlar da göstermektedir ki, insan zihninin gelişiminin ancak ona bağımsızlık sağlayıcı bir duygusal gelişimin dikkate alındığı eğitimle birlikte olduğu henüz yeterince kavranamamıştır (Kılıççı,1992).

Tüm bu sorunlar karşısında duygusal zeka, geleneksel öğretim ve öğretim tasarımının eksikliklerinin üstesinden gelmeyi deneyen, duygu ve öğretim alanında yeni bir yaklaşım olarak kendini göstermektedir ve her gün biraz daha artarak eğitim sistemine akmaktadır. Böylece sosyal ve duygusal yönden gelişen ve duygusal zekâ yeterliliklerine sahip bir birey yaşamda daha mutlu olacak, hem de çevresindeki insanlara mutluluk getirecektir (duygusalzeka.8m.com,2005). Duygusal zekânın öğrenme ve tecrübe ile geliştirilebilir olması eğitimcileri bu konuya yoğunlaştırmıştır. Ülkemiz şartlarında duygusal zekâ eğitiminin gerekliliği aşağıdaki gerekçelerle açıklanabilir (Tuyan ve Beceren, 2005);

- Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler yeni yetişen neslin seçeneklerini artırmakta ve doğru kararlar alabilmeleri konusunda önlerine çok sayıda alternatifler sunmaktadır.
- Yeni nesil, gelişen ve değişen değer yargıları, milli ve manevi değerler konusundaki yozlaşma, aile içi çatışma, aile baskısı, artan boşanma oranları gibi sebepler sonucunda bir kimlik arayışına girmiştir.
- Üniversite seçme sınavının içeriği okul müfredatıyla örtüşmemekte ve sınav öğrencilerin psikolojik açıdan güçlü olmasını gerektiren zorlu bir hazırlık süreci gerektirmektedir.
- Gittikçe zorlaşan hayat şartları (ailevi sorunlar, işsizlik, ekonomik sorunlar, v.b.) ve çeşitli nedenlerden kaynaklanan kimlik arayışları karşısında hazırlıklı olamayan yeni nesil okullarda gittikçe yaygınlaşmakta olan alkol, sigara ve uyuşturucu bağımlılığı, çeşitli davranış bozuklukları ve intihar eğilimleri, değişik ideolojilere körü körüne saplanma ve kendini adama, okula devamsızlık, derse ilgisizlik, şiddet gibi bir takım farklı olumsuz eğilimler göstermektedirler

Duygusal zekâ becerilerinin öğretimi kısmen de olsa, gizli müfredat içerisinde yer almaktadır (Ültanır,1997). Ancak daha önce de ifade edildiği gibi, okullarda zihinsel beceriler ön plana alınarak, gizli müfredat dikkatlerden kaçmıştır. Bunun yanı sıra duygusal becerilerin eğitiminin daha zor olması, yoğun emek istemesi ve nasıl öğretileceğinin bilinmemesi eğitimciler tarafından zamanla ihmal edilmesine neden olmuştur (Bacanlı, 1999). Goleman'ın (1996) duygusal zekâ konusundaki çok ilgi gören kitabı eğitim alanında yapılan araştırmalardan örnekler vermektedir. Goleman (1996) bu konuda duygusal okuryazarlık adı altında şu öneriyi getirmektedir; duygusal zekâ dersleri bütün derslerin içerisine yayılabilir ve/veya programda yer olduğu takdirde ayrıca okutulabilir.

Goleman (1996) duygusal zekâ eğitiminin hangi yaş ve gruplar üzerinde uygulanması sorusuna ise değişik araştırmaları destek göstererek okul öncesinde bebeklerin eğitiminden başlayarak tüm yaşlarda verilmesinin sistematik olarak vurguyu da arttıracığı görüşündedir. Ancak duygusal zekâ eğitiminin verileceği yaş grubunun özelliklerine göre programın

düzenlenmesine dikkat edilmesi uyarısında bulunmakta ve azami etki yapabilmek için duygusal derslerin çocuğun gelişmesine göre ayarlanması ve değişik yaşlarda, çocuğun değişen anlayışına ve karşılaştığı zorluklara da uyacak biçimlerde tekrar edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Organizasyonlarda duygu ve öğrenmeyi araştıran Hopfi ve Linstead (1997) çocukların nasıl öğrendiği konusunda yapılan araştırmaların önemini belirtir ve çocukların sadece içeriği öğrenmediğini, aynı zamanda çalışmalarına nasıl değer verileceğini, akranlarıyla nasıl ilişki kuracaklarını, öğretmenlerine ve arkadaşlarına nasıl duygular besleyeceğini öğrendiğini savunur. Bu da başarılı öğrenme ve başarılı performansın rasyonel ve duygusal yeti gelişiminden kaynaklandığını gösterir (Akt; Seligman, 1998).

Literatürde yaygın olarak yer alan pek çok araştırma bireylerin duygusal zekâ yeterliliklerine sahip olmalarının önemini vurgulamakta ve eğitimde duygusal zekânın geliştirilmesi gereği kabul edilmektedir. Eğitimde duygusal zekâyı iki noktadan hareketle bakmak gerekmektedir. Birincisi öğrencilere bu yeterlilikleri nasıl kazandırabiliriz?, diğeri ise eğitim süreçlerinde duygusal zeka yeterliliklerinden nasıl yararlanabiliriz?

Duygusal zekâ yeterliliklerinin kazandırılması, zor, uzun ve çok emek gerektiren bir süreçtir. Bu yeterlilikleri geliştirmek için bir ders saati ya da bağımsız bir ders programından çok tüm eğitim süreçlerinin planlanması gerekmektedir. Bu, öncelikli olarak okul yönetimi, çalışanları, öğretmenleri ve velilerin bilinçlendirilerek eğitim süreçlerine doğrudan ve dolaylı katılımlarının sağlanması; sınıf içinde öğretmen tarafından, sınıf dışında da tüm okul personelinin aktif olarak öğrencileri gözlemesi ve duygusal zekâyı geliştirici davranışları teşvik etmesi ve model olmaları ile geliştirilebilir. Bununla birlikte öğrencilerin çeşitli ölçme araçları ile duygusal zekâlarındaki gelişimlerin düzenli aralıklarla ölçülmesi ve değerlendirmelerin okul ve ailelerle paylaşılmasını sağlayan toplantıların yapılması gereklidir. Ancak böyle bir programı benimseyen bir okulun felsefesi, *“insanın kendini keşfetmesi, dünyayı keşfetmesinden daha*

önemlidir,- herkes bir şeyde daha iyidir,- hayat at yarışı değil, bir maratondur,- “ne” sorusunu bilmek, “nerede”, “nasıl” ve “niçin” sorularını bilmek kadar önemli değildir” şeklinde olacaktır. (Handy, 1998). Bireylerin kendi yaşamları için ihtiyaç duydukları bilgiye yine kendi algıları ve kendi çabaları ile ulaşmaları böyle bir duygusal gelişimi sağlayabilir.

Sınıf içinde pek çok problemle karşılaşan öğretmenlerin bu problemlerini çözebilmeleri ve sorun olabilecek durumları önceden belirleyerek çözebilmeleri, öğretim yöntemlerini ve öğretmen öğrenci etkileşimini daha başarılı bir şekilde kullanabilmeleri duygusal zekâ yeterliliklerine sahip olmalarıyla mümkündür. Dolayısıyla bu amaçla öncelikle öğretmenlerin duygusal okuryazar olmaları sağlanmalı ki, öğrencilere hem örnek olabilsin, hem de olumlu öğrenme ortamlarını oluşturabilsin. Öğrencilerin duygusal zekâ yeterliliklerinin geliştirilmesinde, yeni öğrenme yaklaşımları benimsenmelidir.

Sonuç

Duygusal zekâ kavramı genellikle duygularının kontrolünde olmak değil, duygularını akıl ve mantık ile en iyi şekilde yönetebilmek ve ilişkilerini daha başarılı hale getirebilmektir. Duygusal zekâ yeterliliklerinin neler olduğu konusunda çeşitli uzmanların önerdikleri modeller bulunmaktadır. Bu modellerin ortak noktalarını dört yeterlilikte toplamak mümkündür (Somuncuoğlu, 2004); bireyin kendini tanıması, duygularının farkında olması, genel ruh halinin neşeli olması, bağımsız çalışabilme, sabırlı, sakin ve soğukkanlı olma, kendine güven, değişime açık olma (özfarkındalık), zor durumlarla başa çıkma, mücadelecilik olma, olumsuz duyguların kontrolü (öfke gibi), güvenilir olma, sorumluluk alabilme (özdenetim), başkalarının duygularını sezebilme, hissedebilme, arkadaşlarının duygusal ihtiyaçlarına duyarlı olma, yardımseverlik (empati), insanlarla iyi ilişkiler kurabilme ve yürütebilme, takım çalışması ve işbirliği,

ilişkilerinde dürüst olma (duygularını başkalarına rahatlıkla ifade etme), karar verme, geleceğe yönelik hedefleri olma.

Yukarıda özetlenen duygusal zeka yeterlilik davranışlarının bir kısmı doğuştan sahip olunabildiği gibi daha sonrada geliştirilebilmektedir. Dolayısıyla eğitimde duygusal zeka yeterliliklerinin kazandırılması için çalışmalar yapılmalıdır.

Bireyde duygusal zekânın geliştirilmek üzere eğitim programlarının aile eğitimi, okulöncesi eğitim, ilk ve ortaöğretim ve yetişkin eğitimi kademelerinin tamamının bu anlayışla yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir Bununla birlikte öğrencilerin öğrenmeleri için gerekli ortamların hazırlanmasında duygusal zekâ yeterliliklerini temel alan ilişkilere ihtiyaç vardır. Duygusal zekâ yeterliliklerinin geliştirilmesine genel anlamda bakıldığında;

- Öğrencilerin kişiliklerinin geliştirilmesinde duygusal zekânın önemi göz ardı edilmemeli ve tüm eğitim kademeleri ve özellikle okulöncesi dönemde özenle programlarda yer almalıdır.
- Ruhsal anlamda sağlıklı bir toplum için çocuk sahibi olmak isteyenlere anne-baba eğitimi zorunlu hale getirilmelidir.
- Öğretmenlerin duygusal zekâyâ sahip olması uyumlu, saydam, istikrarlı bir yaklaşım ve işbirliği sağlar. Bu nedenle öğretmen yetiştiren kurumlar öğretmen adaylarının duygusal zekâlarını geliştiren kurumlar olmalıdır.
- Okullarda yönetici, çalışma ve öğretmenler duygusal zekâ değer ve tutumlarını benimseyen bireylerden oluşmalıdır.
- Okul programlarında öğretim içinde duygusal ve sosyal becerilerin kazandırılmasına yer verildiği gibi, ders dışında da bu etkinlikleri geliştiren programlar hazırlanmalıdır (Örneğin, öğrenci sabah okuluna geldiğinde ilk on dakika içten selamlaşma ve belki sabah sütünün birlikte içilmesi gibi...).

- Duygusal zeka yeterliliklerinin eğitim programlarına yansıtılmasında doğru ve etkili bir yol kullanılabilmesi için kullanılacak uygun yöntem, ortam, strateji ve tekniklerin geliştirilmesi ve yeni öğretim tasarımlarının oluşturulmasını sağlayacak bilimsel çalışmaların artırılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Acar, F.T. (2001). **Duygusal Zeka Yeteneklerinin Göreve Yönelik Ve İnsana Yönelik Liderlik Davranışları İle İlişkisi; Banka Şube Müdürleri Üzerine Bir Alan Araştırması** İstanbul Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, doktora tezi, İstanbul
- Bar-On, R.(2000). Emotional and social intelligence, insights from the emotional quotient inventory, **The handbook of Emotional Intelligence**, chapter seventeen, Bar-on R., James, D. and Parker, A.(EDs),Jossey-Bass A Wiley Company,363-388 San Francisco
- Bacanlı, H (1999). **Duyuşsal Davranış Eğitimi**, Ankara:Nobel Yayınları
- Berenice, N (1999). “**Listening to Infants:Emotional Literacy and the ChildCare Setting**”.International Journal of Early Childhood, v31 n2 p99-104, Aktaran;Sünbül, A. “**Zihinsel Dinamiğimiz-Duygusal Zeka-**“ ,Eğitime Yeni Bakışlar, Ed:Ali Murat Sünbül, Mikro yayınları
- Bülbüloğlu, A. (2001). **Duygusal zekanın liderlik üzerine etkileri ve bir saha araştırması**, Karadeniz Teknik Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trabzon
- Cooper, R.K. (1997). Applying emotional intelligence in the workplace, **Training & Development**, 51(12),31-8
- Cooper, R.K. ve Sawaf A. (1997). **Executive EQ:Emotional Intelligence in Leadership and Organizations**, Gosset, Putnam, Newyork, NY

duygusalzeka.8m.com. Duygusal Zekâ Eğitimle Geliştirilebilir mi?
<http://duygusalzeka.8m.com/> (20 04 2005)

Erginsoy, D. (2002). **Duygusal zeka ve kişilerarası ilişkiler tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi**, Atatürk Üniv. Sosyal bilimler enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erzurum

Goldsworthy, R.(2000). Designing instruction for emotional intelligence, **Educational Technology**, September-October 40,43-48

Goleman, D. (1996). **Duygusal Zeka; Neden IQ'dan daha önemlidir**, çev:Banu Seçkin Yüksel, Varlık Yayınları, 6.Baskı

Goleman, D. (1998). **İşbaşında Duygusal Zeka**. çev:Banu Seçkin Yüksel İstanbul:Varlık Yayınları

Kılıççı, Y. (1992). Okulda Ruh Sağlığı, ikinci baskı, Anı yayıncılık, Ankara
Mayer, J. Salovey, P. (1993). The intelligence of emotional intelligence, *Intelligence*, 17, 433-442

Mayer, J. Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In p.Salovey & D. Sluyster (Ed), **Emotional development and emotional intelligence:implications for educators** 3-31, Basic Books Newyork

Mayer, J. Salovey, P. Ve Caruso, D.R. (2000a). Emotional intelligence as zeitgeist, as personality and as a mental ability, **The Handbook of Emotional Intelligence**, chapter five, Bar-on R., James, D. and Parker, A.(EDs), Jossey-Bass A Wiley Company, 92-117 San Francisco

Mayer, J. Salovey, P. Ve Caruso, D.R. (2000b).Selecting a measure of emotional intelligence- the case for ability scales **The Handbook of Emotional Intelligence**, chapter fifteen, Bar-on R., James, D. and Parker, A.(EDs),Jossey-Bass A Wiley Company,320-342 San Francisco

MHS (2002). <http://www.mhs.com/emotional/measures> (11.02.2002)

Seligman, M.(1998). **Learned Optimism**, Packet Books, Newyork, NY

Somuncuoğlu, D.(2004). Durumlu Öğrenmenin Duygusal Zekâ Yeterliliklerinin Geliştirilmesine Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü.Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Tuyan, S. ve E.Becerem (2005).Sınıf Yönetiminde Duygusal Zekâ Becerilerinin Kullanılması http://www.duygusalzeka.net/pdf/sy_cu.pdf (18 04 2005)

Ültanır, Y.G. (1997). **Öğrenme Kuramları**, Hatipođlu, 2. Baskı